

vraćanja, na način ontološke diferencije, problemima dualizma i metafizičke. I u tom procesu je *Porodična veza* blistav, neobično komunikativan i jasno napisan roman o svetu kojim vladaju moć i tradicija, a koji pokušavaju da provokiraju igra slobodnog jezika i slobodnog, veselog intelekta.

Preveo V. Despotov

MILE STOJČIĆ:
»*Lijer, jezik prasine*,
«Svetlost», Sarajevo 1977.

Piše: Zora Stojanović

Stožićeva poetska zbirka, mada prva koju je objavio, po mnogim svojim odrednicama ukazuju se kao zrelo traganje i osmišljeno, dosledno komuniciranje s poetskim činjenicama i značenjima. Iz nje govori prodrorno i iskustvo koje traži uponište u višesmislenom tumačenju poetskog principa, zapravo u usložavanju njegovom, u takvom organizovanju poetskih elemenata koji se teško uočavaju pod plastirom ambivalentnog govorenja, čiji je cilj uključivanje od stvarnosti i otkrivanje samoga bića teksta. U takvome kontekstu pesma postaje zatvoreni znak samopromišljanja o vlastitoj strukturi, a mogućnost potpunog tumačenja tek se naslučuje u impulsima skrivenog smisla.

Dakle, dešifrovanje poetskog znaka ostvaruje se u transformaciji površinskog značenjskog sloja i otkrivanju unutrašnjeg poetskog sistema, koji autor skriva pod prividnim treptajima realnosti od kojih polazi. U pojavnost se, kao podsticaj, uključuju sećanja na detinjstvo, zavičaj, ljubav. Sve ove tematske kategorije pojavljuju se kao provokacija za ustrojstvo novoga smisla poet-

skog teksta, za razmišljanje o rečima, govoru, mogućnostima teksta. Citanu zbirku jedinstveno prožima to doticanje, gradnja i prividno razgradivanje poetskog, pesme i jezika u njoj utkanog, te i kad se Stožić udaljava od ove teme, ona je uvek prisutna u podtekstu, uvek se iznova ukazuje, na nov način samo otkriva ili skriva, ali se dosledno može slediti.

Stoga je *Lijer, jezik prasine* poetska rasprava o pesničkoj reči, emocionalna analiza trajanja i smisla poetskog čina i nadahnucu. Govoreći o ljubavi, na primer, najčešćoj temi u krugu svojih spoljašnjih opredeljenja, Stožić tako organizuje poetsku strukturu da se motiv žene, kroz svojevrsnu leksičku igru, transformiše do govora o oblikovanju pesme koja ima dimenzije bića, fizičke odrednice postojanja. Pesma se, naime, ukazuje kao telo žene za kojom se traga, a prepoljeno kroz prizmu »sećanja zbilje« to telo oživljava kao *teloreč*, kao iskupljenje, vraćanje iksionskoj snazi reči, ali ne da bi se našao smiraj u njima, nego »oluja što prijeti užvitlanim značenjima. Isto tako, govoreći o detinjstvu ili zavičaju, autor koristi samo posrednu mogućnost da nastavi razvijanje ideje o strukturi pesničkog teksta.

Stožićevi stihovi ne teže uklapanju u postojeći poredak stvari, oni zagovaraju subverziju tradicionalnih kanona pojawa, stavljaju ih u pitanje, ističu apsurdnost zanosa i »Velikih Istina«, uime jednog drugačijeg govora koji je lišen »Ceremonijala«, koji spoznaje pustoš i obrušavanje stvaračkog poleta u nemoće »drhtave srokove«. Stoga je toliko vidljiv ironični ton kazivanja na stranicama ove zbirke; ironija ne postaje samo sredstvo negiranja utvrđenih poetskih vrednosti, nego i način govora, usvojeni vid analiziranja tih vrednosti, ali se, na žalost, ne da-

ju dovoljno jasne protivvrednosti. Naime, Stožićevi poetski koncept bi morao više izazeti iz ravnih bavljenja tekstrom i proširiti se i na jednu obuhvatniju sadržinsku, misaonu ravan, u kojoj bi se projektovale nove idejne vrednosti, jer osuditili nešto znači izreći i opredeliti se za novu istinu, novu misao, sadržaj.

Težeci da svome pevanju da formu i izraz koji bi odgovarali tematskom opredeljenju, Stožić uvedi u stihove svojevrsni umutrašnji ritam i melodiju, pa čak i rime, ali ne teži injhovom doslednom sprovođenju i ne prati standardne zakone rimovanja. Osnovna intencija ovakvog opredeljenja je, zapravo, kao i prikljuk uvođenja ironije, poricanje poetskih manjina i ustaljenih pesničkih formi, njihovo negiranje upravo sredstvima kojima se to pesništvo služi.

Lijer, jezik prasine, kao prva zbirka mladog autora, svedoči o nesumnjivom Stožićevom talentu, o smelom i uspešnom upuštanju u analizu problema istraživanja pesničkog teksta, što, uz leksičko bogatstvo i unutrašnji dinamizam stihova, doprinosi gradnji autohtonog autorskog doživljaja i daje naznaku da će on, uspevši smaznje da prodire u sferu misaone analize vanjezičkog sloja, i ubuduće uspešno beleži svoja poetska iskustva.

MILISAV SAVIĆ: »MLADIĆ IZ RASKE«
»Slovo ljubve«, Beograd 1977.

Piše: Miroslav Joković

Knjiga *Mladić iz Raske* zauzima u Savićevom dosadašnjem radu poseban položaj. Ako se traži njen paralela u sklopu ostalih knjiga, ona je najbliža knjizi *Ljubav Andrije Kurandiću*. Između njih postoji izvesne podudarnosti u tematsko-idejnem sloju i u načinu konstrukcije prozogn teksta.

Prednji plan ove zanimljive knjige označavao bi jedno precišćenje razmatranje Savićevog osnovnog interesovanja, nemogućnost komunikacije između Mnoštva i Ja kojim raspolaze junak, s tim što je ovaj problem, prepoljjen kroz doba mladosti i oformljenja ličnosti, u konkretnom slučaju celovitije sagledan nego u *Andriji Kurandiću*, gde isti problem biva sagledan na relaciji između svesnog i nesvesnog. Taj problem figurira i u ovom slučaju, s tom razlikom što je osvetljen društvenom pozadinom koja se reflekteraju kroz sloj pričanih predmetnosti.

Sukob između dva odvojena sveta, čije su norme vrednovanja i ponašanja u načelu radikalno udaljene, ne podrazumeva neko konačno rešenje. Zid razdvajanja je moguće probiti i dospeti u sam vrh malovaroškog života, ali mogućnost pada uvek ostaje otvorena. Time se pokazuje izvitorperenost stvarnosti kojoj su sve duhovne tvorevine u konačnom viđu strane. Taj ogoljeni svet Raške, koji se upravlja prema tamnoj strani stvarnosti, utiče da Ja ne izade izvan okvira Mnoštva. Sve to dovodi do otuđenja i pada subjekta pokusajima pro-

bijanja malovaroškog života, koji se u konačnom vidu pokazuje kao kretanje u krug.

Kao što se naslučuje, ovaj proces ima tačku utopijskog uspona i tačku pada koji nikada nije konačan, jer pred subjektom stoji mogućnost promene sredine. Postupak kojim se uobičjava prozno tkivo nikada se ne uklanja suviše od tematsko-idejnog plana, pa se uslovno može okarakterisati kao razvojan, lučan, lančan. Da bi celokupnu knjigu podigao na nivo složenosti, Savić čestim menjanjem pripovedačkog glasa postiže, u odsustvu složenijeg zapleta, funkcionalizaciju svoje proze.

Odličnu ilustraciju navedenih karakteristika predstavlja pripovetka *Drvo koje ne lista*, koja s pripovetkom *Ponoćni voz* prikazuje drugi sloj tematsko-idejnog plana, mogućnost promene.

U drugom planu knjige, kao logična posledica ogoljene stvarnosti, nalaze se model žene i ljubavi koja je i u ovoj knjizi, kao i u pisacu Savićevim generacijama, u senci prikazane stvarnosti. Za junake (kojima je stvarnost uobičjena) žena kao biće ne predstavlja više otelotvorene viših vrednosti; na nju se obično gleda kao na biće koje je do te mere imoralizirano da načinom prikazivanja naginje prema sloju pričanih predmetnosti.

Za tako pričanu stvarnost najviše bi odgovarao ogoljeni pripovedački postupak i eruditski način izlaganja, ali stvar je drugačije postavljena. Savić za tako ogoljeni svet poseduje veoma izražen emocionalni stav i, što je posebno zadržljivo, nalazi uverljivo opravdavanje za život koji teče kružno (*Dečak i fudbaler*). On nijednog trenutka ne dovoditi u pitanje ispravnost svog pripovedačkog postupka koji se prialgođava prikazanoj stvarnosti, tako je objedinjavaju junaci koji međusobno teško komuniciraju. Uverljivost nekomunikacije nemoguće je postići klasičnim pripovedačkim formama, zbog toga je klasičan način pripovedanja zamenjen modernijim strukturama. Sve nam to govori da se radi o složenoj pripovedačkoj knjizi.

Savić je knjigom *Mladić iz Raske* osvetlio stvarnost u sveukupnoj povezanosti i doveo je do završenosti, tako da svaka nova knjiga s istom tematikom može značiti samo korak napred. U njezinim dosadašnjim knjigama nagoštenu je mogućnost prelaska na proru drugačije tematike.

DAMNjan ANTONIJEVIĆ:
»*OPISOM IZNUTRA*«,
RU »Radivoj Cirpanov«,
Novi Sad 1976.

Piše: Ivko Jovanović

Damjan Antonijević je u ovoj knjizi objavio izbor svojih studija i prikaza, štampanih u raznim književnim časopisima i listovima, od 1968. do 1974. godine. *Opisom iznutra* on se celovitije predstavlja kao »isti čitalac«, komentator književnih tvorevina, otkrivajući, naravno, i stoj kritičarski stav, opseg interesovanja. Ali, ovu knjigu autor, očigledno, nije uobičio, spremio

